

แกนวิชาการทางศิลปศึกษา (*Discipline-Based Art Education*) ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ทมลลา วัฒนสิน *

นักวิชาการศึกษาค้นคว้าและแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนไว้หลายแนวคิด แต่ละแนวคิดย่อมมีข้อดีและข้อบกพร่องบางประการ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการนำไปใช้ในแต่ละสภาพและสถานการณ์ ครูผู้สอนสามารถนำแนวคิดเหล่านั้นไปใช้ โดยมีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง พัฒนา เทคนิควิธีการตามแนวคิดของแต่ละแนวเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง และให้เกิดคุณภาพสูงสุดในทางการศึกษา

แนวคิดแนวหนึ่งเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา ซึ่งเป็นที่นิยมกันมากในสหรัฐอเมริกา และองค์การสปาฟา (Spafa : The SEAMEO Regional Centre for Archaeology and Fine Arts) นำมาเผยแพร่ในการอบรมครูศิลปศึกษาทั่วประเทศและประเทศกลุ่มสมาชิกเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2539 ที่ผ่านมา โดยมีมุ่งหวังให้การจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาเป็นสากล และเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสมาชิกประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งมีสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ตลอดจนความเป็นอยู่ที่คล้ายคลึงกัน แนวคิดดังกล่าวนี้คือ แกนวิชาการทางศิลปศึกษา (Discipline - Based Art Education) หรือเรียกย่อว่า DBAE ซึ่งประกอบด้วยแกนวิชาการทางศิลปศึกษา 4 แกน คือ

1. แกนสุนทรียศาสตร์ (Art Aesthetic / A.A.)
2. แกนประวัติศาสตร์ศิลป์ (Art History / A.H.)
3. แกนศิลปวิจารณ์ (Art Criticism / A.C.)
4. แกนศิลปะปฏิบัติ (Art Production / A.P.)

* อาจารย์ 2 ระดับ 7 โรงเรียนเดชะปัตตนยานุกูล ปัตตานี

ความสำคัญของแผนวิชาการทางศิลปศึกษา (DBAE)

การนำแผนวิชาการทางศิลปศึกษา (DBAE) มาใช้ในการเรียนการสอน มีความสำคัญ
ดังนี้ คือ

1. แผนวิชาการทางศิลปศึกษา (DBAE) เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้น
การศึกษาขั้นพื้นฐาน เหมาะสำหรับเป็นแนวทางให้นักเรียนได้ใช้ประกอบในการตัดสินใจที่จะเลือก
เรียนต่อทางด้านศิลปะในระดับสูงขึ้น
2. แผนวิชาการทางศิลปศึกษา (DBAE) เป็นการสอนศิลปศึกษาที่ครอบคลุมทั้งทฤษฎี
และปฏิบัติ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นที่นักเรียนจะต้องเรียนรู้ไปพร้อมๆกัน
3. แผนวิชาการทางศิลปศึกษา (DBAE) มีแผนวิชาการทั้งสี่ประการที่สอดคล้องกับ
จุดประสงค์การเรียนรู้ของวิชาศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ดังนี้คือ

จุดประสงค์ของวิชาศิลปศึกษา	แผนวิชาการทางศิลปศึกษา(DBAE)
1. เพื่อให้มีความรู้และความเข้าใจพื้นฐาน ด้านศิลปะ	แกนสุนทรียศาสตร์ แกนประวัติศาสตร์ศิลป์
2. เพื่อให้เห็นคุณค่าทางด้านศิลปะ มีความภาค ภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมไทย และ รู้จักรักษา เพื่อเป็นมรดกสืบทอดต่อไป	แกนประวัติศาสตร์ศิลป์ แกนวิจารณ์ศิลป์
3. เพื่อให้สามารถใช้ศิลปะพัฒนาจิตใจ บุคลิกภาพ และ รสนิยม	แกนสุนทรียศาสตร์ แกนศิลปะปฏิบัติ
4. เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานศิลปะได้ตาม ความสามารถ ความถนัดและความสนใจ	แกนสุนทรียศาสตร์ แกนศิลปะปฏิบัติ

การเรียนรู้ตามแผนวิชาการทางศิลปศึกษา (DBAE)

ความเปลี่ยนแปลงในโลก จากอดีตถึงปัจจุบัน จะพบว่าประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับการ
เรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาได้รับการพัฒนา ปรับปรุง แก้ไข ตลอดจนมีการตื่นตัวต่อการจัดการเรียน
การสอนทางด้านวิชาการมากขึ้น แทนที่จะมุ่งเน้นผลิตแต่เพียงช่างฝีมืออย่างเดียว แต่มุ่งส่งเสริม
ให้นักเรียนมีศักยภาพในด้านสุนทรียภาพ และความคิดสร้างสรรค์มากขึ้น

วิชาศิลปศึกษาที่จัดขึ้นในโรงเรียน จึงได้พัฒนาการเรียนการสอนเปลี่ยนแปลงเป็นระบบสากลมากขึ้น โดยอาศัยแนวคิดของนักวิชาการศึกษาตามแผนวิชาการทางศิลปศึกษา(DBAE) ซึ่งครอบคลุมเนื้อหาสาระทางศิลปะ 4 แกนด้วยกัน คือ

1. แกนสุนทรียศาสตร์ (Art Aesthetic / A.A.) แกนที่สะท้อนให้เห็นผลของประสบการณ์ทางสุนทรียศาสตร์ ซึ่งช่วยให้นักเรียนมีความเข้าใจ เห็นคุณค่าของความงามทั้งในธรรมชาติ และในศิลปะ สามารถรับรู้เกี่ยวกับความงามในสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดความพึงพอใจในความงามอันเป็นรากฐานของศิลปะ

แกนสุนทรียศาสตร์ช่วยสร้างความนิยมในความงามของสิ่งแวดล้อม ความเป็นระเบียบ การสอนให้นักเรียนเกิดความรับรู้ทางด้านศิลปะจากประสาทสัมผัสต่างๆ โดยมีการฝึกทักษะหลายๆ และลงมือปฏิบัติจริงๆ จะทำให้นักเรียนมีความซาบซึ้งในด้านสุนทรียะซึ่งเกิดจากการเรียนรู้จากการกระทำของนักเรียนเอง(Learning by Doing) และเป็นการให้ประสบการณ์ตรงแก่นักเรียน(Direct Experience)

2. แกนประวัติศาสตร์ศิลป์ (Art History / A.H.) แกนที่ให้ความสำคัญในบทบาทของศิลปะและศิลปินที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม ประวัติของการสร้างงานศิลปะ ซึ่งจะช่วยให้เราได้ทราบถึงอดีตที่ผ่านมาได้อย่างรวดเร็วและชัดเจนกว่าคำบอกเล่าใดๆ โดยปกติการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์มักจะสอนแยกเป็นวิชาหนึ่งต่างหาก แต่ในที่นี้เป็นการนำ ประวัติ ความเป็นมา ตลอดจนความสัมพันธ์จากอดีตถึงปัจจุบัน ในแต่ละบทเรียนสอนให้นักเรียนได้รับรู้ แนวคิด (Concept) และวิธีการในการสร้างสรรค์ผลงาน (Procedures) ของศิลปิน เพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาและสร้างผลงานศิลปะของนักเรียนเอง

แกนประวัติศาสตร์ศิลป์เป็นแกนที่สนับสนุนแกนสุนทรียศาสตร์เพราะนักเรียนจะได้เรียนรู้ถึงความเพียรพยายามและความสามารถของบรรพชน ทำให้เกิดความภาคภูมิใจและหวงแหนในศิลปะของชาติ ทั้งนี้จะเกิดผลในการอนุรักษ์ และเป็นแบบอย่างในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะที่มีคุณค่าต่อไปให้แก่ชาติบ้านเมืองในอนาคต

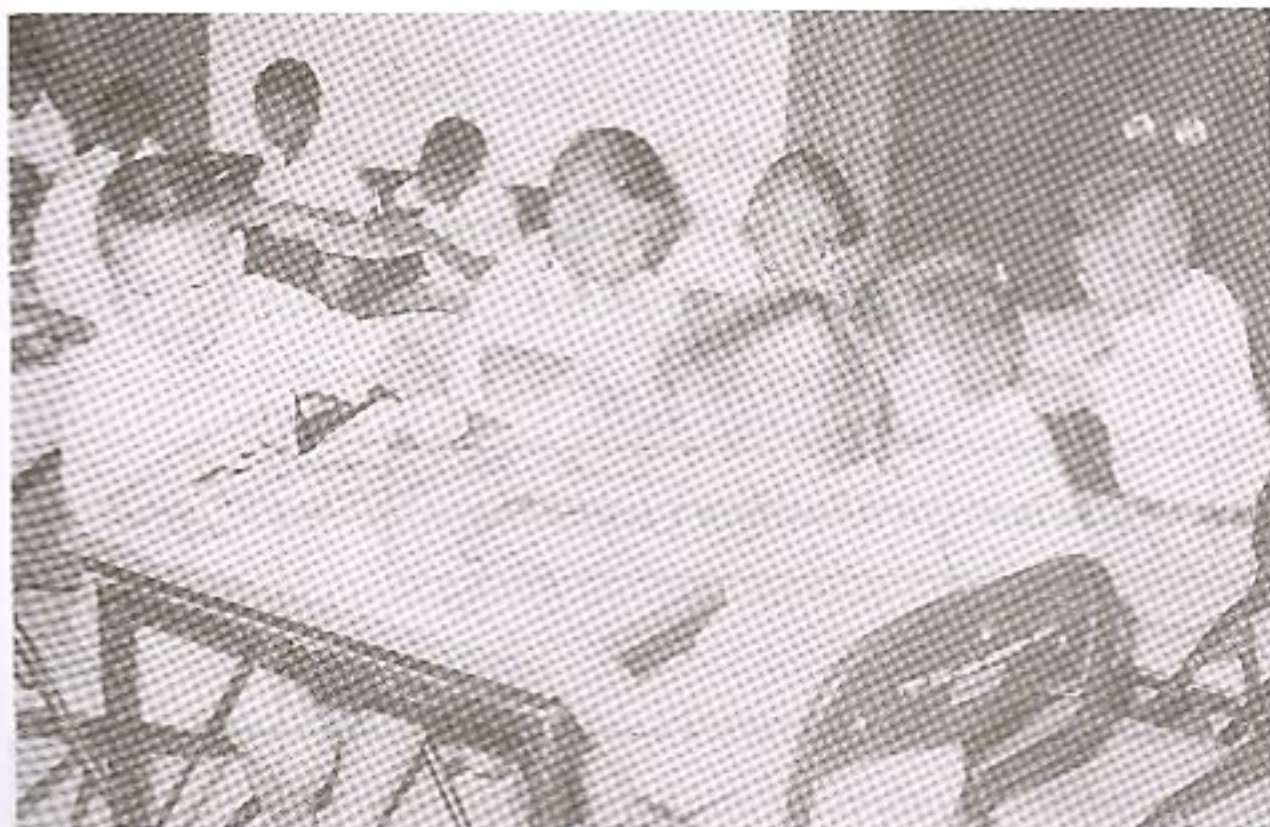
3. แกนศิลปวิจารณ์ (Art Criticism / A.C.) แกนที่ให้ความสำคัญต่อการรับรู้(Perception) การบรรยาย(Description) การวิเคราะห์(Analysis) การตีความ(Interpretation) และการประเมินผลผลงานศิลปะ(Evaluation) จะช่วยให้นักเรียนฝึกฝนการวิจารณ์ หรือศึกษาบทวิจารณ์ของนักวิชาการศิลปะเพื่อสนับสนุนให้นักเรียนเป็นผู้ที่มีความรอบคอบ ละเอียดลอบ มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย กล้าคิดกล้าแสดงออกอย่างมีเหตุผล รับฟังความคิดเห็นของคนอื่นอันเป็นวิถีทางในการพัฒนาและปรับปรุงตนเองเพื่อแสดงออกถึงความคิดสร้างสรรค์ทางศิลปะต่อไป

การวิจารณ์ศิลปะตามแนวสากล มีขั้นตอนดังนี้คือ

1. ขั้นการรับรู้และการบรรยาย (Perception-Description) หมายถึงการสังเกตและการบรรยายถึงรูปลักษณะของงานเพื่อให้ผู้ชม มองหรือจินตนาการถึงลักษณะงานนั้นได้ เช่น สิ่งที่เราเห็นนั้นคืออะไร รูปทรง ลักษณะของงานนั้นเป็นอย่างไร มีกระบวนการสร้างสรรค์อย่างไร และเทคนิคการสร้างสรรค์ใช้วัสดุอะไร

2. การวิเคราะห์ (Analysis) เป็นการแสดงเหตุผลที่อยู่ในระดับลึกซึ้งกว่าแบบแรก เป็นการจำแนก พิเคราะห์ทางสุนทรียศาสตร์ (Aesthetic Scanning) เช่น มีการวิเคราะห์ผลงานศิลปะหลายชิ้นของศิลปินคนเดียว หรือการวิเคราะห์ผลงานศิลปะระหว่างศิลปินหลายๆคนที่ได้รับผลกระทบจากวัฒนธรรม หรือสิ่งแวดล้อมภายนอกที่ทำให้การแสดงออกหรือการสร้างสรรค์ผลงานเปลี่ยนแปลงไป

4. ศิลปปฏิบัติ (Art Production /A.P.) หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า แกนผลงานศิลปะ

เป็นแกนที่สนับสนุนให้นักเรียนสร้างผลงานศิลปะ เสริมสร้างประสบการณ์ตรงให้กับนักเรียน เพื่อให้ได้รู้จักฝึกทักษะด้วยตนเอง ทั้งในด้านการตัดสินใจ การเลือกใช้วัสดุเครื่องมือ และเทคนิคการสร้างสรรค์ ซึ่งจะ

ช่วยให้นักเรียนรู้จักแก้ปัญหาเกี่ยวกับคุณค่าทางสุนทรียภาพโดยสัมพันธ์กับการจัดองค์ประกอบศิลป์

แกนศิลปปฏิบัตินี้จะช่วยฝึกฝนให้นักเรียนคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาได้ตรงตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เป็นการปลูกฝังการทำงานอย่างมีระบบ อันเป็นพฤติกรรมสร้างสรรค์ที่จะช่วยให้การปฏิบัติงานต่าง ๆ มีประสิทธิภาพ

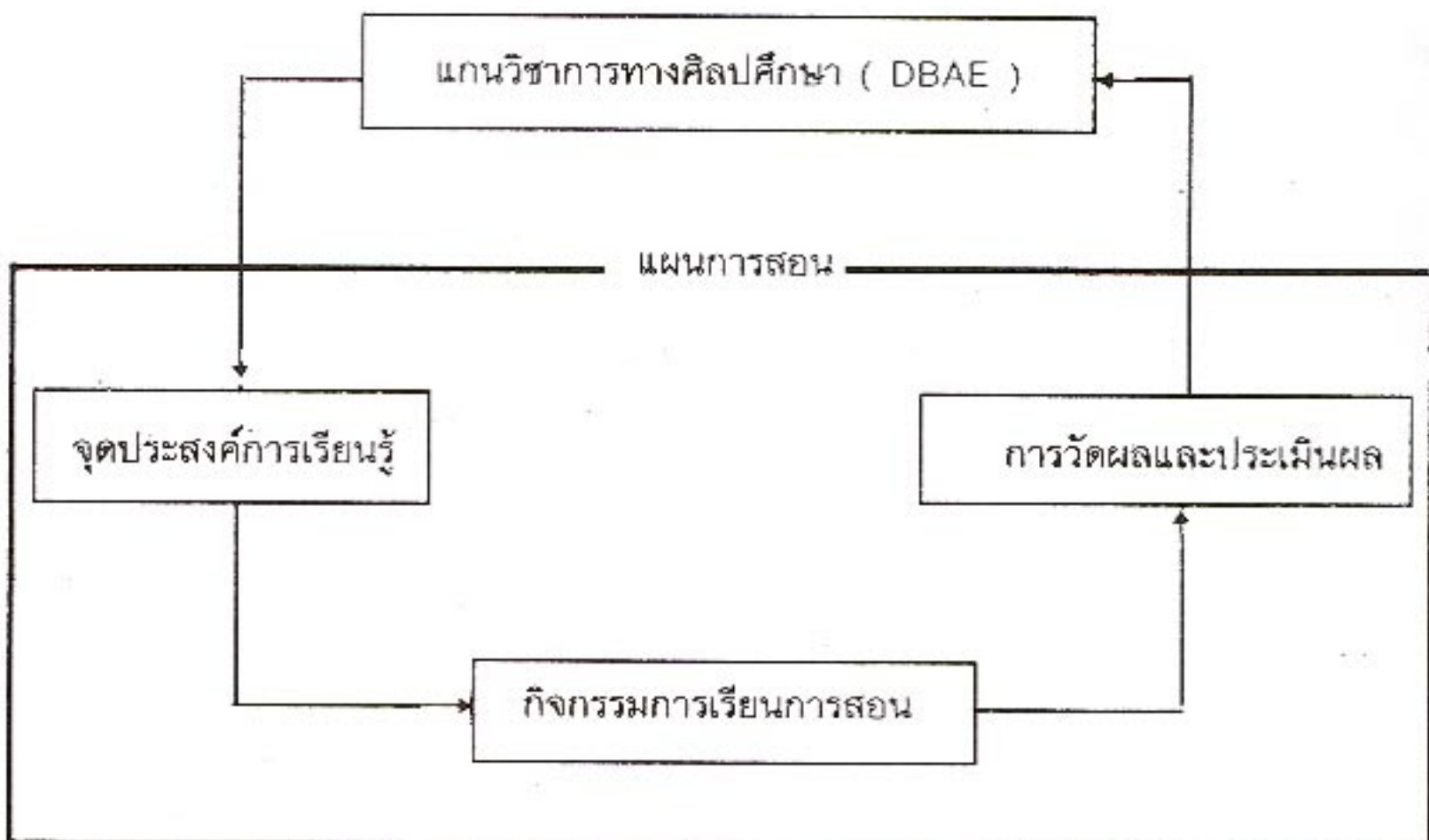
แผนการสอนที่เน้นแกนวิชาการทางศิลปศึกษา (DBAE)

การเตรียมการสอนเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับครู ถือเป็นการวางแผนล่วงหน้าในรูปแบบของแผนการสอนเพื่อที่จะให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่คาดหวังตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

แนวทางในการทำแผนการสอนเพื่อให้สอดคล้องกับแกนวิชาการทางศิลปศึกษาทั้งสี่แกนที่ครูควรคำนึงถึงและนำไปปฏิบัติได้ มีดังนี้คือ

1. กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ (Objective) ให้ครอบคลุมทั้งสี่แกนวิชาการทางศิลปศึกษา (DBAE) โดยแยกจุดประสงค์ให้เห็นชัดเจนในแต่ละแกน
2. กำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน (Activities) ซึ่งแบ่งเป็น กิจกรรมของครู และกิจกรรมของนักเรียน ให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ที่ได้กำหนดไว้พร้อมกับการดำเนินการสอนตามกระบวนการเรียนการสอน (Procedure) ที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง (Child Centre)
3. กำหนดการวัดผลและประเมินผล (Evaluation) ควรวัดอย่างไรจึงจะรู้ว่านักเรียนทำกิจกรรมนั้นแล้ว เกิดการเรียนรู้และมีพฤติกรรมที่คาดหวังตรงตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ตามแกนวิชาการทั้งสี่แกนเหล่านั้นหรือไม่

แผนภูมิแสดงความสัมพันธ์ของ แกนวิชาการทางศิลปศึกษากับแผนการสอน ที่เน้นแกนวิชาการทางศิลปศึกษา

ข้อเสนอแนะบางประการเกี่ยวกับแผนวิชาการทางศิลปศึกษา (DBAE)

จากประสบการณ์การเป็นผู้ปฏิบัติการสอนโดยตรงในวิชาศิลปศึกษาระดับมัธยมศึกษาและระดับประถมศึกษา ข้าพเจ้าเชื่อว่าการจัดการเรียนการสอนที่เน้นแผนวิชาการทางศิลปศึกษา (DBAE) นี้ ช่วยเพิ่มพูนประสบการณ์เรียนรู้ทางวิชาการครบทั้งสี่แกนและช่วยให้นักเรียนมีข้อมูลพื้นฐานที่จะช่วยในการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นไป โดยที่ครูผู้สอนควรเป็นผู้ผสมผสานหลักการของแผนวิชาการศิลปศึกษานี้ ให้สอดคล้องกับเทคนิคการสอนและกระบวนการเรียนการสอนต่างๆ ที่เลือกสรรแล้วว่าเหมาะสมกับสภาพของการเรียนการสอนนั้น จึงขอเสนอแนะความคิดเห็นบางประการ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาและปรับปรุงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นแผนวิชาการทางศิลปศึกษา (DBAE) ดังนี้คือ

1. การเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง (Child Centre) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ควรจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง (Child Centre) เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีความคิดสร้างสรรค์ ความเป็นตัวของตัวเอง ซึ่งเป็นลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ของวิชาศิลปศึกษา นอกจากนี้นักเรียนจะมีโอกาสเป็นอิสระในการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีการฝึกทักษะทางสังคม (Social Skill)เพราะได้ร่วมทำงานกับคนอื่น กระบวนการเรียนการสอนที่น่าสนใจและครูสามารถนำไปใช้ในการเรียนการสอนในวิชาศิลปศึกษาได้ดี ได้แก่

กระบวนการเรียนการสอนการทำงานกลุ่มแบบรับผิดชอบร่วมกัน (Cooperative Learning)

กระบวนการเรียนการสอนแบบโครงการ (Project Method)

กระบวนการเรียนการสอนแบบกระบวนการกลุ่ม (Group Process Method)

กระบวนการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning)

2. การเรียนรู้โดยการค้นพบ (Discovery Approach) การสอนที่ให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าวิธีการทำงานด้วยตนเอง เป็นสิ่งที่จะช่วยให้นักเรียนค้นพบศักยภาพในการทำงานของตนเอง และรู้จักใช้กระบวนการทำงานซึ่งนับว่าเป็นหัวใจสำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนาความสามารถในด้านต่างๆ และจะเป็นทักษะที่ติดตัวนักเรียนตลอดไป พร้อมทั้งจะนำไปประยุกต์ใช้ได้กับสถานการณ์อื่นต่อไป ครูจะเป็นผู้แนะนำ คอยดูแลกระบวนการทำงานของนักเรียนและจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ สิ่งสำคัญคือครูต้องใจเย็น ปล่อยให้ให้นักเรียนได้ค้นคว้าและสัมผัสการเรียนรู้ด้วยตัวของนักเรียนเอง นักจิตวิทยาปัญญานิยม ชาวอเมริกัน คือ ศาสตราจารย์ บรูเนอร์

(Jerome S. Bruner) เชื่อว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งนำไปสู่การค้นพบการแก้ปัญหา ซึ่งบรูเนอร์เรียกว่าเป็นวิธีการเรียนรู้โดยการค้นพบ (Discovery Approach) (สุรางค์ โค้วตระกูล 2537: 152) ในการเรียนวิชาศิลปศึกษา นักเรียนสามารถใช้วิธีการเรียนรู้โดยการค้นพบนี้ได้เป็นอย่างดี เพราะธรรมชาติของวิชานี้มุ่งเน้นให้เกิดการค้นพบ การทดลอง และการแสวงหาอย่างอิสระ อันเป็นหนทางของการมีความคิดสร้างสรรค์

วารสารวิทยบริการ

ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม 2540

แผนวิชาการทางศิลปศึกษา

ทมลา. วัฒนสิน

การสอนศิลปศึกษาในปัจจุบันจึงไม่ควรยึดติดกับแนวทางหรือการปฏิบัติที่ทำกันมาในอดีต เพราะสภาพแวดล้อมที่ต่างกันในทุกๆด้าน ครูศิลปศึกษาควรมีแนวทางที่เหมาะสมกับกาลเวลา ในการจัดการเรียนการสอนและรู้จักนำเอาแนวคิดและหลักการใหม่ๆมาใช้เพื่อประโยชน์อันใหญ่หลวง ที่จะเกิดขึ้นกับเยาวชนของชาติ

เอกสารอ้างอิง

เอกสารประกอบการอบรมครูศิลปศึกษา เรื่องการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ระหว่างวันที่ 1-10 พฤษภาคม พ.ศ.2539 จัดโดย องค์การสถาปนา (SEAMEO Regional Centre for Archaeology and Fine Arts) ที่สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ. หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533)

กรุงเทพฯ :โรงพิมพ์คุรุสภา. 2533.

สุรางค์ ไคว์ตระกูล. จิตวิทยาการศึกษา กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2537.